

קצה קצהו של הנראה

עוזי צור

21.11.2008

11:00

יהושע בורקובסקי - "Vera icon", גלריה נגא, תל-אביב

צה קצהו של הנראה לעין, קצה הראייה, הדימוי והסיפור שמאחוריו: יהושע בורקובסקי מגיע לשם בדרכו הייחודית, הנזרית והאסתטית מתמיד, המדעית אך גם המאגית שביפה. הוא בוחן את אופני הראייה של העין האנושית את הדימוי, לפני התפוגגותו. בורקובסקי מנסה לתפוס את רוח הרפאים של הדברים הממשיים, עד שהצופים מפקפקים במראה עיניים. התערוכה מורכבת משתי סדרות שונות לכאורה זו מזו, אך בו בזמן משלימות. התמונה מורכבת משני סוגי דימויים, האחד מופשט ונוקשה והאחר איורי וסיפורי. אופן התלייה בחלל של העבודות, התייחסותן זו לזו ולפרופורציות - הכל נעשה בהרמוניה מינימליסטית.

"לדה והברבור" מתאר את המיתוס על לדה, מלכת ספרטה, שזאוס חשק בה והופיע בדמות ברבור לבעול אותה, ומהביצה שהוטלה בקעה הלנה היפה. מיכלאנג'לו צייר את המיתוס לפי תבליט עתיק אך הציור אבד, וכך גם ליאונרדו. המחווה של בורקובסקי לטינטורטו, כל אותה צבעונית ונציאנית מומרת ללבן על ירוק בהיר מאוד (ואולי להפך). לדה צונחת ומנסה להיאחז בצווארו של הברבור כדי למנוע את הנפילה, תרתי משמע. המראה הבהיר נברא ונעלם בו בזמן, כמו מצפין את הכלימה; ואולי זה קרום הזמן הלבן על העין. חלקים אחרים של הסדרה מפוגגים את הסיפור לגריד נקודות של רשתית העין, מצוירות ביד בדקדקנות: מערך נקודות הולך ומצטופף בקטעי הצל של החיזיון, ובקטעי האור קורה ההפך. למעלה, בחדר הפרויקטים, מצויות שתי מחוות למיתוס, זו מול זו. באחת נדמה שזה אונס, אך באחרת לדה כמו נעתרת לברבור והאונס נדמה להתייחדות. כאן בורקובסקי מרשת את אברי המשתתפים הלבנים ברשת אחידה, אפורה, של נקודות. יש משהו כמעט תעשייתי, מרוחק ומנוכר במודע, בהדפסות הדיו הללו על נייר.

"ורה איקון" - דימוי אמיתי - הוא מושג נוצרי מוקדם לציון נוכחות "אמיתית" של ישו ביצירה, כמו בתכריך הנודע מטורינו או ב"מטפחת ורניקה". בסדרה של בורקובסקי זה דגם אחיד של מטפחת, החוזר בשינוי גוונים, דגם מופשט ונוקשה, גיאומטרי. בורקובסקי שוטף את הבדים ויוצר משחקים עדינים ומדויקים של גוני עלווה ופסי אור. צלב נגטיווי, לבן, מבתר את תצריפי המשבצות, על הגבול שבין האסתטי לדתי. ציורי "ורה איקון" נוצרו בצבעי טמפרה על ג'סו על לוחות עץ - טכניקה הממירה את "המטפחות הגיאומטריות" המודרניסטיות אל איקונות הקדושים שצוירו במנזרים בטמפרה על עץ. בציור יוצא דופן בסדרה נותר רק שלד סגפני שהצלב הופך בו לפוזיטיב שלא ניתן להתעלם ממנו.

בורקובסקי אולי מעמת כאן את העולם הפגאני עם ההפשטה חמורת הסבר של העולם המונותאיסטי. האל וייסורי האדם הומרו לאסתטיקה מרומזת, שגם היא הולכת ומחווירה. במוזיאון הגליפטוטק במינכן הצליחו, בעזרת טכניקות מתקדמות, לשחזר את האופן שבו נבצעו הפסלים במקדשים העתיקים, את אופן הנחת הפיגמנטים השונים על השיש או האבן. העתק של אחד הפסלים (פסלו של פאריס ממקדש אפיה באגינה) נצבע וצויר כך, למשל. וכך, כל ראייתנו את הפיסול הקלאסי כטהור וסגפני (כלומר, לבן), מתערערת לחלוטין. בורקובסקי ממשיך דווקא את תהליך המחיקה ומחוויר את תפישתנו את הציור הקלאסי, תהליכים של מחיקה, פירוק והחווירה, הנובעים אצלו מהפנים אל החוץ.

בעולם רדוף גירויים ויזואליים מהירים ואגרסיביים כשלנו צריך להיעצר, להתנתק ולהקשיב לשברים שבורקובסקי מביא מהעולם הקלאסי. הוא "משחזר" אותם מתוך ביטול עצמי, בנקודות ידנית וגופנית; הטוהר והשלמות האסתטית של התוצאה כמו מבטלים בו בזמן את הידני והגופני, אך הם נוכחים תמיד.

לאה ניקל - קולאז'ים, אוצרת אורה קראוס, הגלריה העירונית לאמנות, רחובות

הקולאז'ים של לאה ניקל רושפים כמו לא מתקיים בהם זמן עבר. התערוכה יפה מאוד, אך אגע רק בקולאז'ים שנולדו מתוך הרס, מתוך חמת זעמו של אמן על ציור או הדפס שלא צלחו בידי, ולימים הוא שב להתבונן בקרעים ובורא מהם משהו חדש. כוח ההרס הופך כך לכוח יוצר, לעתים התחלה של משהו כמעט חדש לחלוטין, שנולד מתוך הכאוס בטעות כמעט. בקולאז'ים של ניקל זה קורה די הרבה, בהיותה אמן ביקורתית מאוד ובו בזמן חדורת כוח יצירה עצום. הניגוד הזה מוצא לנכון לא לבזבז את הריסות העבודות הפסולות ולמחזרן למשהו חדש. כזה הוא קרע של ציור, שבו תכלת וחושך נקווים בשולי ענן (בצלעות הקרע מתחולל מאבק בין האלכסוני לישר), המודבק על שלולית. שניים מאבריו הלא שווים בגודלם של ציור שבוטר לשניים חוברו מחדש באופן היוצר המשכיות והתנגדות, כמטאורים כבדי משקל.

כשהגעתי אל הגלריה העירונית ברחובות, בחלק של העיר הנקרע בין שרידי המושבה שהיתה פעם למין עיר שהיא כבר ישנה אך עדיין לא מצאה את עצמה, היתה הגלריה מלאה בילדים. הם היו שרועים על הרצפה וניסו לתפוס בעיני רוחם הצעירה, החופשית, את רוח הקולאז'ים של ניקל; את האור, הצבעוניות, ההתנשמויות. חשבתי לעצמי שהמראה הזה היה מסב לה הנאה: ילדים נוגעים ברוחה הצעירה של זקנה. ניקל אהבה את הלוקאלי, להציג את ציוריה קרוב לביתה (במושב קדרון הסמוך לרחובות), יש איזה חיבור פנימי בין העבודות שלה לבתי המושבים, גגותיהם, הירוק והכתום שלאחר גשם ראשון בשפלה הפנימית. את התערוכה מלווה קטלוג מיוחד הנדמה לבלוק רישום ישן, שבכריכתו הפנימית משחזר המעצב גיא גולדשטיין דוגמה רפטייווית של כריכת בלוק, המחזירה את העבודות אל רובד העשייה, אל המייד והייצרי.

מעולם לא ראיתי תלייה יפה כל כך של ציור של לאה ניקל כתערוכה "מן המסד עד לטפחות", שאצרה הדס קידר בבית העמודים, כחלק מה"ארט תל-אביב". על הכתומים של ניקל נפל אור השמש הסתוית מחלון של פעם; הנדסה של אור ממשי על הסער של ניקל, שהעצימה את חיות הכתומים.

אור על ציורה של לאה ניקל בתערוכה "מן המסד עד לטפחות"